OLVASÓNAPLÓ

KÉT KRITIKA EGY KÖNYVRŐL

BLAŠKO H. VOJNIĆ: *Moj grad u davnini. Subotica 1391. do 1941.* A szerző kiadása, Szabadka, 1971.

EGY VÁROSTÖRTÉNET ELLENTMONDÁSAI

Az utóbbi időben több olyan mű jelent meg városunkban — például az *Életjel Miniatűrök* keretében, vagy a bácskai horvát irodalom rövid áttekintése —, amely Szabadka város és a hozzá kapcsolódó területek politikai, társadalmi és kulturális múltját igyekszik közelebb hozni jelenünkhöz, hogy a múltbeli törekvések fölmérése útján — éppen a történelmi valóság megismerésével — még határozottabban kialakíthassuk és teljesebbé tehessük mai életünk képét. Ezek a kiadványok azonban csupán részmegoldást adnak, mert a társadalmi, vagy kulturális és művészeti életnek csupán egy-egy szűkebb területét ölelik fel, viszont egyre inkább hiányát érezzük egy olyan műnek, amely átfogóan egybefogja Szabadka teljes múltját — egészen a legújabb időkig, annál is inkább, mert Iványi ismert várostörténete immár avulttá, tehát bizonyos szempontokból idegenné vált előttünk a miatt a nagy időbeli térköz miatt, amely megjelenését elválasztja napjainktól.

Éppen ezért bizonyos reménykedéssel vettük kézbe Blaško H. Vojnić kis könyvecskéjét, mert — szerény terjedelme ellenére is — azt reméltük tőle, hogy a címben vállalt ígérethez híven meghosszabbítja némileg a város történetének a nagyközönség elé tárt krónikáját, mégpedig olyan szempontból, hogy — mivel a múltra vonatkozólag értékes adatokat találhatunk, mondjuk Iványi két kötetében is — elsősorban századunkra, vagy még inkább a két világháború közötti időszakra helyezi a hangsúlyt, hogy ezáltal valóban a szó szoros értelmében megtoldja, ne pedig csak kivonatolja a régebben ismert történelmet. Sajnos, ez a reményünk nem vált valóra, mert nemcsak hogy újat nem kaptunk ezzel a könyvvel, de még a rég ismert történelem kivonatolása is rosszul sikerült, és sok-sok ellentmondással terhes.

Az első — igaz, csak formai — ellentmondást megtaláljuk már a könyv címén is. Vojnić ugyanis a *Moj grad u davnini (Városom a régmúlt időkben)* bizonyára eléggé költői és eléggé hangzatos címet adta kötetének,

viszont a cím folytatása, az állítólag felmért időszak meghatározása (1391—1941) éppen az utóbbi évszám miatt nem áll összhangban a »régmúlt idők« meghatározással, még akkor sem, ha 1941 óta immár kereken három évtized telt el. De mondom, ez csupán formai ellentmondás, és minden bizonnyal abból ered, hogy Blaško H. Vojnić költőinek igyekezett mutatkozni már a kötet címének megadásában is. Mert hát bevezetőjében leszögezi, hogy »ez a könyv a könyvtáros és a költő tollával íródott, nem pedig a szakszerű történész tollával«, és ezt a költői hitvallást támasztja alá a bevezető szöveg további mondata is, amely szerint »a könyv írója, mint őszinte hazafi, azért ajándékozza nekünk ezt a könyvet, hogy az újat építve, ne feledkezzünk meg a régiről«.

De éppen ehhez a megállapításhoz fűződik a könyv másik ellentmondása is. Való igaz: a költő is belevághat a történelemírás nehéz munkájába, és a szakembereken kívül valószínűleg senki sem veszi tőle rossz néven, hogy a száraz történelmi anyagot is igyekszik színes, költői formába öltöztetni — azzal a megkötöttséggel, hogy ez a költőiség természetesen nem mehet az objektív valóságábrázolás, a valóságos történelem-érzékeltetés rovására. Vojnić könyvében azonban — szomorú ellentmondásként — éppen az ellenkezőjét tapasztalhatjuk. Mert az író költőisége teljesen kimerül a kötet címében és kis részben talán bevezetőjében. A további szövegnek aztán igazán semmi, de semmi köze sem a költői felfogáshoz, sem a költői kifejezéshez. A kötetben túlteng a lexikoni adathalmaz — igaz, meglehetősen egyoldalú adathalmaz, de ez már egy újabb ellentmondás. S ha ennek ellenére mégis valami kapcsolatot keresnénk a költői vénával, hát arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ez a költőiség végeredményben csupán az írónak a puszta, száraz adatokkal is kifejezhető érzelmeire — nemzeti érzelmeire szorítkozik, vagyis arra a szubjektivitásra, amely eleve akadálya az objektív történetírásnak, mivel az író örökké a maga fabrikálta szemüvegen át nézi a valóságot, s ennek a szemüvegnek a fénytöréseit véli a megfellebbezhetetlen igazságnak

Ezzel kapcsolatos a könyv imént említett további ellentmondása is. A szerző ugyanis — szintén a bevezetőben — megállapítja, hogy Szabadka »a bunyevácok, magyarok, szerbek, zsidók és más nemzetiségűek városa«. Ez olyan megállapítás, amelynek igazságához kétség sem férhet, ismervén alkotmányunknak a nemzeti és nemzetiségi egyenjogúságra vonatkozó tételeit és érvényben levő törvényeinket, mindennapi törekvéseinket. Az ellentmondás csupán az, hogy ez a szépen megfogalmazott mondat mindvégig megmarad afféle alibi-jelszónak, viszont a könyv lapjairól alig-alig derül ki, hogy ebben a városban a bunyevácokon kívül más nemzetiségűek is élnek.

Az író egyoldalú szemlélődése kitűnik már abból is, ahogyan — nem ő maga írja, hanem összeválogatja a város régebbi történelmét szemléltető idézeteket. A szembetűnően furcsa az, hogy ezek az idézetek túlnyomórészt nem is magának a városnak a múltját tárják elénk, hanem a Duna és Tisza közé került bunyevácság történetét, és csupán jelentéktelen részben érintik a várost. Ez a történetfelfogás feltétlenül helyénvaló mondjuk Geza Kikićnek a bácskai bunyevácok irodalmi múltját feldolgozó két kötetében, és nem lehetne ellene kifogás akkor sem, ha egy nagyobb terjedelmű mű kisebb részleteként szemléltetnék a Szabadkán élő és élt bunyevác horvátok városon túli kapcsolatait és vonatkozásait. De ha egy ilyen, nem is egészen száz oldal terjedelmű műben, amelynek a könyv alcíme szerint is öt és fél évszázadot kellene felölelnie, az efféle, nem is magára a városra vonatkozó idézetek elfoglalják a kilencvenegynéhány oldal tekintélyes részét, akkor ebből semmi esetre sem a történetíró objektivitása világlik ki, sőt még csak nem is a költői elgaloppírozás, hanem határozottan a nemzetiségi szubjektivitás.

Ez a szubjektivitás mutatkozik meg egyébként mondjuk a nevek írásában is. Tudjuk, hogy a horvát helyesírás szabályai szerint — a zágrábi lapok is így tesznek — az idegen neveket eredeti helyesírással kell, vagy ha netán nem is feltétlenül kell, de legalábbis lehet írni, s például a Vjesnik is csupán zárójelben tünteti fel a fonetikus írásmódot. Mennyivel inkább élni kellett volna ezzel a lehetőséggel egy ilyen kötetben, amely — tekin-

tettel arra, hogy Szabadka valóban »a bunyevácok, magyarok, szerbek, zsidók és más nemzetiségűek« közös városa — joggal tart számot érdeklődésre nem csupán a bunyevác lakosság, hanem ugyanolyan mértékben az itt élő magyarok körében is! Blaško H. Vojnić azonban nem így jár el, és bár igen helyesen megemlíti például a szerb és a magyar nép közös hősének szerb és magyar nevét is, de a Jovan Sibinjanin mellett nem Hunyadi Jánost ír, hanem Hunjadi Jovant, és a Magyar Mátyásból is Matija Hunjadi — Korvin lesz. Ez azonban a kisebb hiba, elvégre történelmi nevekről van szó, s azokat úgyis ismeri a nagyközönség. A hiba az, hogy bár a kötetbe felvett nevek között akadnak korlátoltabb számban magyarok is, sokszor azonban a tájékozatlanabb olvasó még ezekről sem tudja pontosan megállapítani, hogy milyen nemzetiségűek valójában — éppen a fonetikus helyesírás miatt.

Bizonyos, hogy egy város történetének megírása közben végeredményben nem is az a leglényegesebb — különösen ilyen kisebb terjedelemben —, hogy minél több nevet soroljunk fel, anélkül, hogy részletesebben ismertetnénk, hogy a felsoroltak mivel is járultak hozzá a város fejlődéséhez akár gazdasági, akár társadalmi, akár kulturális téren, de ha már vállalkozunk ilyen névfelsorolásra, akkor nem szabad egyoldalúságba esnünk egy ilyen többnemzetiségű város esetében. Márpedig minek nevezzük, ha nem egyoldalúságnak azt, hogy Blaško H. Vojnić — a Szabadka körüli településekről írva — szinte mindenütt talál egy-két írót, orvost, tanítót stb. az ott született bunyevácok soraiban, akit említésre méltónak tart, viszont — ha jól emlékszem — a tizenvalahány település közül egyetlenegyben sem említ egyetlen magyar nevet sem, bár a települések között van például Csantavér is. *A múlt kimagasló építőinek árnyai* című fejezetben ismertetett személyiségek között van ugyan több magyar is, bár hiányolnám mondjuk Csáth Géza, vagy Lányi Ernő, sőt esetleg Gyóni Géza nevét is, akik szintén egy bizonyos időszakot töltöttek Szabadkán, és ismert alakjai a magyar irodalomnak és a zenei életnek, de ezt a részt nem is a magyar nevek szűkösebb felsorolása miatt tartom egyoldalúnak, hanem sokkal inkább azért, mert túlnyomórészt írókat, művészeket sorol fel, viszont figyelmen kívül hagyja azokat, akik a társadalmi és politikai életben harcoltak a város jövőjéért.

És ez a kötet legnagyobb ellentmondása: a történet ugyan a címlapon feltüntetett alcím szerint 1941-ben zárul, viszont anyagának túlnyomó része kimerült a fent említett idézetek, a régi építmények és intézmények, a múltbeli, adatszerű egymondatos érdekességek, a települések és a harminc-negyven kimagasló, túlnyomórészt művészalak mozaikszerű felsorolásában, és szinte semmi hely sem jut benne mondjuk a két világháború közötti időszaknak. Van ugyan benne egy néhány soros rész *A város történetének töredékei* fejezetben a hírhedt Sárga Házról, s az akasztásokról is, de ez a rész is inkább csak úgy hat, mint a Horthy-féle fasiszta megszállás elleni tiltakozás kivetülése, nem pedig úgy, mint annak a társadalmi harcnak logikus folytatása, amely már a régi Jugoszlávia idején megindult Szabadkán is az elnyomók ellen. Mert hát emlékezzünk csak egy kicsit! Volt egyszer Szabadkán vasutassztrájk is, volt egy bizonyos, Zelić-féle felkelés is, itt munkálkodott hosszú ideig Đuro Pucar, itt tevékenykedett a munkásmozgalomban Matko Vuković, Lazar Nešić, Kizur István, hogy csak néhányat említsünk, volt Szabadkának egy Népszavája és a felszabadulás után újra feltámadt Hídja is. Vajon mindebből nem fért be semmi Szabadka legújabb történetébe? Vajon a fentieknek csak futólagos megemlítése is nincs annyira fontos — és érdekes, mint mondjuk annak a ténynek a közlése, hogy a nagytemplom kriptáiban utoljára Lajčo Budanović püspököt temették el? Vajon Lajčo Budanović püspök többet tett Szabadka előrehaladásáért, mint Đuro Pucar, Kizur István és a többi forradalmár?

Ellentmondásokkal teli könyv ez a Szabadka-történet. Semmiképpen sem elégíti ki azt a természetes igényünket, hogy felmérést kapjunk — egészen objektív és egészen részletes felmérést — a város történetének legújabb fejezeteiről is, amelyben nem az adatszerű felsorolás lesz a lényeg, hanem a történések és az elért eredmények szemléltető feltárása — akár költői, vagy újságírói hozzáállással is.

KOLOZSI TIBOR